

1 בספטמבר 2024

לכבוד: צוותי חינוך, ייעוץ חינוכי וטיפול הנדון: פינת חי במוסד חינוך – כן או לא?

צוות יקר,

הורים, מורות ומטפלות פונים אלינו ושואלים: האם ראוי לפתוח פינת חי במוסד החינוך? מהם הערכים הנלמדים במקום כזה? הפניות רבות במיוחד בתקופת משבר, כמו השנה האחרונה.

מפגשים בין ילדים לחיות מספקים הזדמנויות ללמידה, לחוויית אמפתיה ולצמיחה אישית, אך הם גם עלולים ללמד את הילדים דווקא אדישות וזלזול, ולפגוע בחוסן הרגשי שלהם. אז מהו מקומן של פינות חי בתמונה החינוכית? והאם אפשר להפגיש ילדים ובעלי-חיים בדרכים טובות יותר?

החיים בפינת החי מוצגים כאמצעי גרידא למימוש רצונות של ילדים, והילד לומד אפוא שהחיה שלפניו נחותה ונתונה לשימוש. זהו מודל היחסים שעובר לילד ומחלחל לנפשו.

שליטה וניהול כמסר חינוכי

ברוב פינות החי יש חיות קטנות כגון ארנבונים, שרקנים ואוגרים. קל לשלוט בהם, להרים אותם, להעביר אותם מיד ליד ולמסור או למכור אותם למקום חלופי במקרים נפוצים של רביית יתר, מחסור בצוות מטפל או מחסור בתקציב. קניית חיות כתחליף לחיות שמתו נפוצה במקומות כאלה. תנאי המחיה של החיות בסיסיים, ולא פעם חסרים אפילו תנאים מזעריים הנחוצים לקיום ממושך.

ילדים קולטים היטב את שגרת הניהול בפינת החי, במיוחד כשהיא נמצאת במוסד שהם לומדים או מטופלים בו. יהיו הצהרות המקום אשר יהיו, ילדים קולטים שאין בתנאים כאלה טיפול טוב באחרים ושמירה על חלשים, ודרך החשיפה לפינת החי הילדים מפנימים שליטה וכוח כדרך לגיטימית לניהול מערכות יחסים עם אחרים.

מפגש ילד-חיה הוא מפגש חברתי

ילדים מפנימים את הקשרים שהם רואים סביבם. כשהמבוגרים בסביבת הילד מתווכים רגשות וצרכים של אחרים ומתחשבים בהם, הילד לומד להגיב בצורה דומה. הילד בוחן את התייחסותם של אנשי חינוך וטיפול לאחרים בסביבתו, ולומד ממנה.

מפגש בין בעל-חיים לילד נתפס בעיני הילד כמודל של קשר ויחסים. יכולתו של ילד להבחין ברצונות, בחוויות ובצרכים של החיה שמולו היא יסוד חשוב בהתפתחות רגשית בריאה ובהתפתחות תקינה של הילד כפרט בחברה. לדוגמה, ילד שלמד להבחין ברגשות הכלב שחי איתו ולהתחשב בצרכים המשתנים של הכלב – יישם את היכולת המבורכת הזו במצבים בין-אישיים רבים ושונים.

מפגש כזה לא יכול להתקיים בפינות חי, כי הילד אינו נדרש להשקיע מאמץ טבעי שנחוץ למערכת יחסים תקינה, אין לו אפשרות לפתח עם החיות מערכת יחסים עמוקה ומורכבת, ובעלי-חיים רבים מופיעים כפריטי תצוגה ושימוש ללא שם פרטי וללא סיפור חיים. בעלי-

בעבודתנו כנשות טיפול עם ילדים בסיכון ועם אוכלוסיות שחו טראומה ישירה במלחמה, אנו רואות את החשיבות המכרעת של העברת מסר חד-משמעי של שמירה והגנה, ובמקביל אנו רואות סכנה גדולה בשחזור טראומות של גגיעה וניצול דרך יחס דו-ערכי לבעלי-החיים.

אבל אומרים שפינות חי...

המצדדים בהקמת פינות חי נוהגים לטעון שמפגש עם בעלי-חיים מפתח בילדים אמפתיה, רגישות וחמלה לאחר. לא פעם מציינים מחקרים התומכים לכאורה בטענה זו.

הלכה למעשה, רוב המחקר התומך בערך החינוכי של מפגשי ילדים וחיות מתמקד בחיות מחמד ובקשרים שאינם דומים כלל לקשרי ילד-חיה העשויים להיווצר בפינת חי. מעט המחקר העוסק במצבים האופייניים לפינות חי מתאפיין בליקויים מהותיים. כדי לדעת "במה מועיל המפגש לילד?" עלינו לשאול "במה מועיל המפגש לחיה?" "במה מזיק המפגש לחיה?" ו"במה מזיק המפגש לילד?"

התעסקות במידה דומה של רצינות בכל ארבע השאלות יכולה לספק תמונה תקפה מבחינה פסיכולוגית וחינוכית – תמונה המשקפת את המציאות העגומה בלי להסתירה ובלי לייפות אותה. [גישה כזו נעדרת כמעט לגמרי מהמחקר על פינות חי](#), ולכן מתקבלת בו תמונה חלקית ומוטה.

מאמפתיה מדומה לניצול

האם ילד המרים ארנבון ועוטף אותו בחיבוק אוהב מפגין אמפתיה? כך נהוג להציג מפגשים כאלה, אך למעשה הילד המרים והמחבק מספק את הצורך שלו בחיבוק ובמגע, ואינו מבחין שהארנבון נשאר בידיו כי הוא קפא מפחד.

כשילד מרוכז בהנאתו הפרטית, הוא אינו שואל: מה עובר על הצד השני? מה החיה מרוויחה מהמפגש? ואיזה מחיר היא משלמת? המסר הנלמד במפגש כזה הפוך למסר החינוכי הרצוי של כבוד למרחב אישי. הילד אינו נדרש להיכנס לנעליים של הצד השני ולחשוב מה עובר עליו – אלא לוקח כאוות נפשו ממישהו שנמצא במערכת יחסים בעל כורחו. כשמעודדים ילד להשתמש בבעל-חיים בלי לשים לב לצרכיו של בעל-החיים, הילד לומד שזהו מעשי לגיטימי כלפי אחרים בכלל, ולגיטימי גם שאחרים ינהגו כך בו.

לא רק חוסר תועלת, גם נזק

מפגש חינוכי, טיפולי או שיקומי עם חיה סובלת או מוזנחת פוגע בעליל בחיה, אך לא רק בה אלא גם בילד הנפגש עימה. הפגיעה מתרחשת גם אם אינה ניכרת במבט ראשון, ואפילו כשבמקביל לה אפשר לזהות השפעות חיוביות כגון הנאה וסיפוק מצד הילד.

אנו שואפים ללמד ילדים להבדיל בין מותר לאסור ובין טוב לרע, בין ניצול ובין קשר טוב והדדי, לסייע להם לפתח יכולת לזהות ולהבין את רגשותיהם של אחרים ולדעת כי הרגשות של האחר עשויים להיות שונים מהרגשות שלי. [חשיפת ילדים לחיות בפינות חי חותרת תחת כל אלה](#) ומחבלת במידת גבולות השימוש באחרים לתועלת.

חלופה ישירה יותר לפינות חי היא חוות הצלה חינוכיות. חוות ההצלה מהווה בית בטוח לכל החיים לחיות שרבות מהן זקוקות לטיפול מיוחד ולשיקום, וילדים יכולים לפגוש אותן תחת הדרכה ופיקוח מיומנים.

בשנים האחרונות נוסדו בתוך חוות חינוכיות חוות הצלה המציעות לתלמידים למידה רציפה ומשמעותית לאורך השנה: חוות [טבע הקשר](#) הוקמה בשיתוף עם אגף החינוך בעיריית רמת-גן, וחוות [בשביל החיות](#) הוקמה בכפר הנוער נווה מדבר ניצנה. המסר שעובר לילד בחוות הצלה כזו הוא שהחיות אינן נמצאות שם לשימוש אלא רק למען. הילד לומד שהחיות מתמודדות עם אתגרים וטראומות משלהן, הן פוחדות כמותו בעת מתקפת רקטות או כשהן מאבדות את המקום הבטוח שלהן, והודות לתנאי המקום הטובים הן גם שמחות, רצות ומשחקות עם חיות אחרות. סיפור חייהן המורכב של החיות נלמד לאורך זמן, ועולמן הרגשי מתגלה בהדרגה ומאפשר הזדהות עמוקה איתן ותהליכים רגשיים וחינוכיים משמעותיים בקרב הילדים.

[קראו עוד על חלופות לפינות חי.](#)

אנו מקווים שתראו במכתב זה הזדמנות לעצור ולחשוב מחדש על המפגש בין ילדים לבעלי-חיים. בואו נחשוב מה באמת הילדים לומדים בפינות חי, נימנע מפתחה של פינות חי נוספות ונציע לילדים מפגשים מכבדים אשר יסייעו בפיתוח חוסן רגשי, כבוד ורגישות לאחרים ולעצמם.

בברכה,

גל חכים-אשר, פסיכולוגית חינוכית מומחית, ראש התוכנית לטיפול רגשי בנוכחות בעלי-חיים, המכללה האקדמית אורנים, ומנהלת שותפה במכון אדם וחיה.

ד"ר נועם רודין, מטפלת מומחית בנפגעי ונפגעות טראומה בנוכחות בעלי-חיים, מנכ"לית עמותת [פעמוני רוח](#), מנהלת שותפה בפורום אנשי טיפול בטראומה מינית וד"ר למדעי הרפואה.

אפשר גם אחרת

כולנו רוצים ללמד את הילדים כבוד ורגישות לאחרים. לטוף חיה כלואה שאין לה אפשרות לשמור מרחק משיג תוצאות הפוכות. כדי שילדים יפיקו ערך חיובי ממפגש עם בעל-חיים ויפתחו רגישות לאחרים, הם צריכים לפגוש בעלי-חיים שיש להם אפשרות לבחור איפה להיות, עם מי להיות ומה לעשות.

פינות חי אינן מתאימות לכך. לא בכדי בשנת 2017 פרסם המינהל הפדגוגי במשרד החינוך [הנחיה](#) להימנע מפתחת מרחבים זואולוגיים חדשים. לצערנו הנחיה זו כבר אינה בתוקף, אך אין כל קושי להיפרד מפינות החי ולעבור למפגשים בריאים בין ילדים לבעלי-חיים.

הטבע שסביבנו מאפשר מפגש עם בעלי-חיים בסביבת מחייתם הטבעית, בלי להפריע להם. זהו סוג המפגש המומלץ ביותר, כי החיות בסביבתן הטבעית מתגלות במלוא מורכבותן, הילדים צריכים ללמוד ללכת לקראתן כדי שהחיות יסכימו להתגלות, והתנהגות לא רגישה מצד הילד תוביל לתוצאה פשוטה שקל להפנים – היעלמות החיה מהעין.